

Arjen suuri tarina

■ RIITTA MIKKOLA

Suomalaisen arjen suuri tarina, toimittaneet Kai Häggman, Pirjo Markkola, Markku Kuisma, Panu Pulma. WSOY 2010.

Laitan punajuuripaistoksen uuniin ja istun keittiön pöydän ääreen. Ennen kuin avaan kirjan nimeltä *Suomalaisen arjen suuri tarina*, jään miettimään, mitä arjen historia on. Syömistä, nukkumista, kotia, naisia, lapsia. Kesämökki ja lomamatkat. Oma koti rintamamiestalossa tai lähiössä, auto ja televisio. Meikkiä naamaan ja illalla rimpalle. Aamulla töihin ja illalla töistä kotiin. Yksilön elämää, joka on kuitenkin monella tapaa tietylle ajalle tai paikalle tyypillistä.

Suomalaisen arjen suuri tarina pyrki vastaamaan näihin odotuksiin. Arjen tutkiminen ja mikrohistoria ovat olleet viime vuosikymmeninä suosittuja tutkimusaiheita historiantutkimuksessa ja siinä mielessä on odotettua, että aiheesta on valmistunut alan yleisteos. Kirjan artikkelit ovat yhtä lukuun ottamatta *Suomalaisen arjen historia*-nimisestä neliosaisesta vuosina 2006–2008 ilmestyneestä suurteoksesta. Nyt arjen historia on pakattu 240 sivuun ja 12 erilliseen artikkeliin, jotka kertovat sodan jälkeisestä historiasta eri näkökulmista.

Kirjassa on sosiaalishistoriallisia yleisartikkeleita sekä teema-artikkeleita arjen aiheista, kuten mökkeilystä, television perhesarjoista tai tv-urheilusta. Artikkelit etenevät pääsääntöisesti yleisestä yksityiseen. Arjen historiasta kirjoitettaessa toivoisi yksilön tasolle menemistä ja konkreettisesti ihmisten

olohuoneisiin kurkkaamista. Tämä onnistuu esimerkiksi Hanna Snellmanin artikkelissa ”Suuri muutto Ruotsin lähiöihin”, jossa hän yleisen kuvailun lisäksi kertoo Ruotsiin muuttaneiden perheiden tarinoita. Huono kielitaito tulee tarinoissa usein esille, esimerkiksi kun 48-vuotias Iida ostaa kaupasta vain valmiiksi pakattuja tuotteita tai 35-vuotias Siiri on iloinen löytäessään suomenkielisen gynekologin. Raskas työ tehtaissa tuntuu, kun selkää särkee ja on pakko vaihtaa ammattia. Toisaalta tarinoissa on myös paljon iloa eikä ruotsinsuomalaisen arki tunnu ollenkaan niin huonolta kuin finnjävel-tarinoiden perusteella on tottunut olettamaan.

Kuka puolustaisi hyvinvointivaltiota?

Anneli Anttosen ja Jorma Sipilän artikkelissa hyvinvointivaltiota paneudutaan yksilön sijasta rakenteisiin. Voisi ajatella tilastotietojen olevan tylsiä, mutta niiden avulla piirrettykin erinomainen kuva 1940-luvun lopun Suomesta: Elinikä oli 15 vuotta nykyistä alempi, lapsikuolleisuus oli korkea, vain yksi kymmenesosa lapsista kävi oppikoulun ja puolet ihmisten tuloista meni ruokaan. Väkivaltaa oli sodan jälkeen paljon, vaikka alkoholia juotiin nykypäivään verrattuna vähän. Terveyskeskuksia ei ollut, sen sijaan kunnalliskoteihin säilöttiin kehitysvammaiset ja mielisairaajat. Lääkäreitä oli vähiten Euroopassa ja hekin toimivat lähinnä suurissa kaupungeissa.

Hyvinvointi-Suomi rakennettiin siis köyhistä lähtökohdista. Lapsilisä saatiin vuonna 1948, kansaneläke tuli vuonna 1956, peruskoulu 1968. Vasta vuonna 1970 kunnalliskodin asukkaat pääsivät

pois kunnan holhouksesta ja saivat äänioikeuden. Samana vuonna abortti tuli mahdolliseksi myös sosiaalisin perustein. Tilastot ja vuosiluvut tuovatkin erinomaisesti esille, kuinka erilaista suurten ikäluokkien lapsuuden arki oli nykypäivään verrattuna. Muutos 60 vuoden aikana on ollut nopeaa.

Hyvinvointivaltioartikkelin kirjoittajat ottavat artikkelinsa loppussa yllättävän tiukasti kantaa hyvinvointivaltion puolesta. Historioitsijana en ole tottunut tällaiseen kantaaottavaan tutkimukseen, mutta virkistävää sellaista on lukea. Osansa saavat niin poliitikot, jotka eivät tee oikean suuntaisia päätöksiä, kuin keskiluokkakin, joka ei sitoudu julkiseen sektoriin. Myös nuoremman sukupolven individualismi tuodaan esille, samoin eliitin haluttomuus sitoutua yhteisiin instituutioihin. Kirjoittajat povaavat politiikassa passivoitumista tai populistisen puoleen nousua. Näin siis kirjoitettiin muutama vuosi sitten...

Rintamamiestaloista lähiöihin

Asuminen on arjen keskeinen elementti. Kirjassa on kaksi artikkelia asumisesta tai itse asiassa sen muutoksesta. Kirsi Saarikankaan artikkeli ”Rakennetun ympäristön muutos ja asumisen mullistus” tuo mielenkiintoisia näkökulmia tuttuun maalta kaupunkiin -tarinaan. Hän kuvaa sodanjälkeisiä rintamamiestaloja kansalliseksi modernismiksi, jota ei olisi syntynyt ilman standardisointia. Oma koti koettiin tärkeäksi, kuten rakennusmestari Heikki Siikonen kirjoitti vuonna 1942: ”Omakotitalo on enemmän kuin asunomuoto, se on elämänmuoto ja -tapa.” Tätä mallia toteutti tyyppitalo, jonka mies rakensi ja jo-

ta nainen hallinnoi. Rintamamiestalon alakerta, jossa on kolme yhtä suurta huonetta (keittiö, olo- ja makuuhuone) korosti äidin ja lasten kiinteää suhdetta. Keittiöstä pääsi suoraan makuuhuoneeseen, jolloin äiti saattoi ruuanlaiton ohessa vahtia lapsia. Olohuone sen sijaan pidettiin makuuhuoneesta erillään ja keittiö oli koko asunnon keskus.

Yllättävä nais- ja lapsinäkökulma tulee esille myös lähiöissä, joita kirjoittaja kutsuu naisten kaupungeiksi. Talojen keskellä olevat pihat sekä pihalle päin olevat ikkunat ja parvekkeet helpottivat lasten vahtimista. Samankäiset lapset tutustuivat toisiinsa ja lasten kautta äidit verkostoituvat. ”Äiti tuu ikkunaan, täällä huutaa nn” toimi koodina äitien ja lasten välillä. Isien rooli jäi vähemmälle, lähinnä viikonloppuihin ja urheilukenttiin.

Auto vei kaupan kauas

Tapani Maurasen artikkeli ”Autolla arkeen” kuvaa nopeaa muutosta yksityisautojen hallitsemaan maailmaan. Kävelevän kansan keskuudessa linja-autot yleistyivät 1920- ja 30-luvulla nopeasti ja ennen sotia linja-autoverkko kattoi jo 90 prosenttia Suomen teistä. Juna, polkupyörä ja omnibussit kulkivat. Vasta vuonna 1960 henkilöautojen määrä ylitti hevosten määrän. Sen jälkeen autoistuminen onkin ollut vauhdikasta. Jos jokaiseen autoon olisi laitettu viisi ihmistä, jo vuonna 1974 suomalaiset olisivat mah- tuneet autoihinsa. Nykypäivänä takapenkit ovat jo tyhjiä, kun yhteen autoon riittää vain 1,9 henkeä ja lähes kolmasosalla kotitalouksista on yli kaksi tai enemmän autoa.

Mikä on muna ja mikä kana? Vielä 1950-luvulla Suomessa oli enemmän kauppvoja kuin autoja.

Kauppiat pyrkivät tulemaan asiakasta lähelle. Melkein joka kylässä oli lisäksi posti ja koulu. Lähes joka paikkaan saattoi kävellä – tuohon aikaan viisi kilometriä ei ollut liian pitkä kävelymatka. Autoistuminen sai kuluttajat toimimaan itse tavaran kuljettajina. Nyt palvelut ovat kaikonneet, samoin linja-autot, ja jokainen ihminen viettää päivässä keskimäärin 40 minuuttia henkilöautossa. ”Ruuhkissa vietettyä aikaa ei voi pitää niin sanottuna laatu-aikana”, kirjoittaa Mauranen. Väisätämättä tulee mieleen myös kansanterveys ja suomalaisten lihominen, joihin autoilun yleistymisen on myös vaikuttanut.

Yksi kuva kertoo...

Kokonaisuudessaan kirja tarvitsisi enemmän kuvia. Varsinkin pukeutumista, sisustusta ja astioita on vaikea hahmottaa pelkän tekstin perusteella. Miltä näyttää lättähattu? Millainen onkaan Kilta-astiatto? Kirjassa on hyviä kuvia esimerkiksi lähiöistä ja autoilusta, mutta sisältöjen kuvitus on valitettavan suppeaa. Yksi kuva kertoo usein enemmän kuin pitkänkin selitys. Esimerkkinä mainittakoon, että 1960-luvun jääkaappi oli pieni, minkä omin silmin kirjaa lukiessani totesin.

Joitakin artikkeleita vaivaa luettelomaisuus. Populaarikulttuurin kuvauksessa luotellaan kymmenittäin elokuvia, laulajia ja kappaleita. Nuorisosta kirjoitettaessa sivutaan niin asumista, koulunkäyntiä kuin harrastuksiakin. Valitettavasti artikkeli loppuu siinä vaiheessa, kun Teiniliitto alkaa radikalisoitua ja homma käy kiinnostavaksi. Kirjan kokonaisuuden kannalta olisi ollut hyvä, että kaikki artikkelit olisivat ulottuneet ajallisesti nykypäivään asti.

Minne jäivät naiset ja ruoka?

Mitä kirjassa jää kaipaamaan? Pääasiassa kolmea asiaa. Punajuuripais-tosta syödessä ei voi muuta kuin ihmetellä, miten ruoka ja syöminen on jätetty arkea käsittelevästä kirjasta pois. Eikö se ole kaiken alku ja juuri? Keittiöistä puhutaan tyyppitalojen yhteydessä ja ruotsinsuomalaiset kertovat, mitä ruokia tekevät. Artikkelit ruokakulttuurin muutoksesta olisi kuitenkin ollut tarpeen.

Naisten asema tulee esille monessa kohtaa. Naisten aseman muutosta ei kuitenkaan käsitellä erikseen. Keräsin itse mielenkiintoisia huomioita naisista kirjaa lukiessani. Sodan jälkeen naisia ei hyväksytty työttömyyskortistoon. Kansaneläke oli tärkeää erityisesti naisille, koska monet heistä saivat ensimmäistä kertaa omaa rahaa.

Kotihoidon tuki on suomalainen erityispiirre, jota ei sellaisenaan ole muissa Pohjoismaissa. 1950-luvun kaupunkilaiskotia pidettiin miehen lepopaikkana ja naisen työpaikkana. 2000-luvun autoistuminen joutuu suurelta osalta naisten työssäkäynnistä ja siitä, että vaimolle hankitaan perheessä kakkosauto. Näistä ja monista muista huomioista olisin mielelläni lukenut kokooma-artikkelin, jossa pohdittaisiin naisen aseman nopeaa muutosta syineen ja seurauksineen.

Kolmas kaipaamani asia on arjen kokonaisuutoksen kuvaaminen. Kirja muistutti siitä, kuinka valtavan nopea rakennemuutos ja elintason nousu Suomessa on koettu sodan jälkeen. Monessa artikkelissa toistuvat tyyppitalo, autoistuminen ja suuret ikäluokat. Suomi

on kaupungistunut, koulututtunut ja individualisoitunut. Samaan aikaan, kun on rikastuttu, on myös siirrytty selkeästä yhtenäiskulttuurista yksilöiden maailmaan. Viimeisessä Mikko Lehtosen artikkelissa kuljetetaan Snellmania nyky-Suomessa ja pohditaan nykyistä individualismia aikaa. Artikkelissa on kiinnostavia pohdintoja mm. keskiluokasta ja julkisuudesta. Koiko kirjasta puuttuu kuitenkin arjen historian muutoksen pohdinta kaikkine eri aspekteineen. Sellaisen artikkelin olisin mielelläni lukenut, mutta nyt se jää keittiön pöydän ääressä istuvan lukijan itse tehtäväksi.

Kirjoittaja on espoolainen historian ja yhteiskuntaopin opettaja sekä Historian ja yhteiskuntaopin opettajien liiton puheenjohtaja.